

## TEMETTUAT KAYITLARINA GÖRE İZZEDDİN KÖYÜ'NÜN SOSYO- EKONOMİK DURUMU (1844-1845)<sup>1</sup>

**Dr. İlker Mümin ÇAĞLAR**  
Milli Eğitim Bakanlığı

### ÖZ

*Osmanlı Devleti'nin sosyo-ekonomik tarihi araştırmalarında Tapu Tahrir Defterleri, Mühimme Defterleri ve Temettuat Defterleri önemli bir yere sahiptir. Bunların arasında Temettuat Defterleri, özellikle 19. yüzyıl ortalarında küçük yerleşim birimlerinin bile, sosyo-ekonomik yapısını ortaya koymak için çok değerli kaynaklar arasındadır. Bu çalışmada, 1844-1845 yılında Aydın Vilayeti, Saruhan Sancağı, Turgutlu Kazası'na bağlı bir köy olan İzzeddin'in 2762 numaralı temettuat defterinde yer alan kayıtlardan hareketle, köyün 19. yüzyıl ortalarında sosyal ve ekonomik yapısının ortaya konulması amaçlanmıştır. Defterden yola çıkılarak, köy ahalisinin bu yıllarda geçimini tarım ve hayvancılıktan sağladığını söylemek mümkündür. Tarımsal ürünler olarak, buğday, arpa, burçak ön plana çıkarken, büyükbaş olarak inek ve manda yetiştirildiği görülmektedir. İncelenen dönemde, İzzeddin Köyü'nde küçükbaş hayvancılık yapıldığı hususunda bir bilgi elde edilememiştir. Köydeki meslekler de, tarım ve hayvancılığa paralellik arz etmekte olup, erbâb-ı ziraat, rençber ve ırgad en çok görülen mesleklerdir. Köylülerin "vergi-yi mahsusa"nın yanında ödedikleri vergilerin başında da öşür gelmektedir. Bu çalışmada köylülerin verdikleri bu vergiler de ortaya konulmaya çalışılacaktır.*

**Anahtar Kelimeler:** Manisa, Turgutlu, İzzeddin Karyesi, Temettuat, Sosyal ve Ekonomik hayat.

## İZZEDDİN VILLAGE'S SOCIO-ECONOMIC SITUATION ACCORDING TO TEMETTUAT REGISTERS (1844-1845)

### ABSTRACT

*In socio-economic and historical research of Ottoman State, Tapu-Tahrir Defters, Mühimme Defters and Temettuat Defters have an important place. Among these, Temettuat Defters are one of the most important documents to investigate social and economic structure of even small settlements especially during mid 19<sup>th</sup> century. This study aims at setting forth the social and economic structure of Izzeddin Village of Turgutlu Town in Saruhan Sanjak of Aydın Province during the mid-19<sup>th</sup> century*

<sup>1</sup> Makalenin geliş tarihi: 27.01.2015

Makalenin kabul tarihi: 16.03.2015

*making use of the Temettuat Defter dated 1844-1845 and numbered 2762. It is possible to infer from the registries that the villagers earned their livings from farming and animal husbandry in these years. While wheat, barley, vetch were heading agricultural crops, cow and buffalo raising was common. We have found no information on raising sheep and goats in İzzeddin Village during the investigated period. Occupations in the village show parallelism to farming and animal husbandry and agricultural labour; farmhand and workman were the most common jobs. Tithe was in the lead addition to the Private Taxes that the villagers paid. In this study, these taxes will be presented as well.*

**Keywords:** *Manisa, Turgutlu, İzzeddin Village, Temettuat, Social and Economical life.*

### **Giriş**

Çalışma konumuzun da temel dayanağını teşkil eden temettuat defterleri, bilhassa XIX. yüzyıl Osmanlı taşrasının iktisadî ve içtimaî yapısını sergilemesi bakımından çok değerlidir. Tanzimat'la beraber, birçok alanda olduğu gibi malî alanda da bazı düzenlemeler yapılmıştır. Ahalinin gelir düzeyine göre adilane bir şekilde vergi toplanması ve farklı isimler altında toplanan vergilerin de tek bir kaleme indirgenerek, tahsis edilmesi amaçlanmıştır.<sup>2</sup> 1840'lı yıllarda uygulamaya başlanan bu tahrirlerin amacı, hane reislerinin sahip olduğu tüm mal varlıklarının ve gelirlerinin tafsilatlı bir şekilde hesaplanarak, mükelleflerden alınacak verginin belirlenmesidir. Temettuat defterleri bölgesel düzeyde ve bu vesile ile genele şamil neticeler elde etmek babında, ekonomik yapıyı, ziraat faaliyetlerini de kapsayacak şekilde işleyip, bize ayrıntılı bilgiler sunar. Bu haliyle söz konusu defterler, toplam arazi miktarını, ekili, dikili ve nadasa bırakılan toprakların kapsadığı alanı, yetiştirilen ziraî ürünlerin çeşitliliğini, miktarını ve bu ürünlerden elde edilen geliri, dönüm başına düşen verimliliği sunması bakımından ayrıca öneme haizdir.<sup>3</sup>

Bu araştırma, günümüzde Manisa'nın Turgutlu ilçesine bağlı bir köy durumunda olan İzzettin Köyü<sup>4</sup> ile ilgili olup, çalışmanın en önemli kaynağını Başbakanlık Osmanlı Arşivi Maliye Nezareti Temettuat Defterleri içinde yer alan 2762 sayılı temettuat defteri oluşturmaktadır. Defter, 14 varak olup, sonradan sayfa numaraları verilmiştir. En son numaralandırılan sayfa 29'dur. Defterin kapak sayfasında "İzzeddin ve Ermenas Karyeleri Der-kaza-i Turgutlu" ibaresi yer almaktadır. İlk altı varak bizim çalışma konumuz olan İzzeddin Köyü'ne ayrılmış, diğerleri şimdi yine Turgutlu Kazası'na bağlı bir köy durumunda ve o zamanki ismi Ermenas olan, Irlamaz Köyü'ne aittir. Her

<sup>2</sup> Mübahat S. Kütükoğlu, "Osmanlı Sosyal ve İktisadi Tarihi Kaynaklarından Temettü Defterleri (6 belge ile birlikte)", Belleten, C. LIX, S.225, 1995 Ağustos, s.395.

<sup>3</sup> Said Öztürk, "Temettuat Tahrirleri", Akademik Araştırmalar Dergisi, S.4-5, 2000, s.537-538.

<sup>4</sup> Günümüzde köyün ismi İzzettin olmakla birlikte, 2762 numaralı temettuat defterinde "İzzeddin" şeklinde geçmektedir.

bir sayfada 5-7 arasında haneye ait bilgiler yer almaktadır. Defterde kayıtlar “hane” ve “numara” verilerek tutulmuştur. Aynı hanede birden fazla vergi mükellefi olmadığı için, bütün kayıtlarda “hane” ile “numara” aynı sayı üzerinden gitmiştir.

2762 numaralı temettuat defteri kayıtlarına göre İzzeddin Köyü’nde 48 hane bulunmaktadır. Bunlardan 44 haneye vergi tahakkuk ettirilmiştir. Vergi vermeyen 4 haneden birisi “Muhtar” olarak kaydedilmiş ve “sene-i sabıkada vergi vermemiş olduğu” ifadesiyle vergi-yi mahsusa ödemediği belirtilmiştir. Mesleği “ırgad” olarak kaydedilen bir hane reisi de vergiden muaftır.<sup>5</sup> Bu durumda belirtilen bir diğer hane reisinin mesleği “rençberandan” olarak kaydedilmiştir.<sup>6</sup> Vergi vermeyen son hane reisi ise askerdedir.<sup>7</sup> Vergi hususunda dikkat çeken bir başka nokta, yetim olarak kaydedilen 33. hane reisi “Solak Oğlu Mehmed”e 50 kuruşluk vergi tahakkuk ettirilmesidir. Çalışmada sosyal ve ekonomik yapı ortaya koyulmaya çalışırken vergi veren ve vermeyen bütün hane reisleri değerlendirmeye tabi tutulacaktır.

Bugün İzzettin Köyü, Turgutlu’nun 13 km kuzeyinde bulunmaktadır. Köyle ilgili Osmanlı kaynaklarında 19. yüzyıl öncesine ait bir bilgiye rastlanılmamıştır. İlk veri olarak 1835 yılı Saruhan Sancağı Nüfus Defterleri’nde geçen “İzzeddin Karyesi” o dönemde Belen Nahiyesi’ne bağlıdır. Köyle alâkalı yaptığımız saha çalışması neticesinde, İzzeddin’in ilk kurulduğu alanın, köyün şimdiki yerleşim yerinden 3 km daha kuzeyde, tepelik ve ağaçlık bir bölgede olduğu görülmüştür. Günümüzde bu köyün eski yerleşim yerinde, birkaç kerpiç evden kalma duvar kalıntısı, bir çeşme, yarısı yıkılmış bir cami minaresi ve daha önce cami hazîresinde olduğu tahmin edilen 4-5 mezardan başka bir şey kalmamıştır. Tespit edilebilen mezarlardan en eski tarihli, H.1243/M.1827 yılına ait olup, Hacı Osman isimli bir zâtındır. Bu kişi muhtemelen köyün temettuat defterinde 30. ve 31. hane reislerinin babası olarak

---

<sup>5</sup> 18 numaralı hanede kayıtlı Yörük Hasan Oğlu Ali, “merkumun emlak ve arazi ve sair nesnesi olmayup, melûf olduğu sanatından bir senede temettuatı 300 kuruş” ifadesiyle geliri olduğu belirtilmiş, ancak vergi alınmamıştır. Vergi alınmama sebebi belirtilmemiştir. Bkz. BOA, M.L. VRD. TMT.d. 2762, s.5.

<sup>6</sup> 44 numaralı hanede kayıtlı Dağlı Oğlu Ali’nin 14 dönüm arazisi, 4 sağmal ineği, 2 öküzü ve 1 merkebi bulunmakta olup, bir senedeki geliri 562 kuruş olarak kaydedilmiştir. Ancak, “sene-i sabıkada vergi vermemiş olduğu” ibaresiyle vergi alınmadığı belirtilmiştir. Vergi alınmama sebebine dair defterde bir ipucu bulunmamaktadır. Bkz. BOA, M.L. VRD. TMT.d. 2762, s.11.

<sup>7</sup> 46 Numarada kayıtlı Hallaç Oğlu Mehmed’in arazisi ve hayvanları bulunmaktadır. Ancak, “Asâkir-i Nizamiyede” olduğu yazılarak, vergi alınmadığı belirtilmiştir. Bkz. BOA, M.L. VRD. TMT.d. 2762, s.11.

geçen Hacı Osman'dır.<sup>8</sup> Günümüzde ise bu sülâle "Tuğrul" soy ismiyle devam etmektedir.<sup>9</sup>

İzzettin Köyü'nde gerçekleştirdiğimiz sözlü tarih çalışması sonucunda, köyün kurucu ailelerinin 150 veya 200 yıl önce Konya taraflarından gelip yerleşen bir Yörük aşiretine mensup buldukları, İzzeddin isminin de, ilk iskân olanlarla birlikte, Konya civarından geldikleri köyün adından kaynaklandığı bilgisine ulaşılmıştır. İzzeddin Aşireti'nin, Bozulus Türkmenlerine bağlı bir oymak olup, bugünkü Karaman ve Konya taraflarına 17. yüzyıl sonlarında zorunlu iskâna tabi tutuldukları bilinmektedir.<sup>10</sup> Bozulus Türkmenleri bünyesinde İzzeddin'in yanında, Avşar, Musullu (Musacalu), Araplu gibi aşiretler de yer almaktadır.<sup>11</sup> Bugün Turgutlu'ya bağlı mezkûr isimleri taşıyan köyler de bulunmaktadır. Bozulus Türkmenleri, Akkoyunlu Devleti'nin bir bakiyesi olup, Diyarbakır Türkmenleri, Dulkadirli Türkmenleri, Şam ve Halep Türkmenlerinden müteşekkildir.<sup>12</sup> Muhtemelen köy de ismini, Bozulus Türkmenleri'nin İzzeddin Aşireti'ne mensup olan bir grubun bu bölgeye gelip yerleşmesi sonucu almıştır.

İzzettin Köyü'nün ilk kurulduğu sahanın tepelik ve meralık bir yapıda olması (günümüzde bu tepeler yakın zaman içerisinde ağaçlandırılmış), iskân için Türkmen-Yörük kültürünün hayat şekline uygun bir özellik meydana getirmektedir. Fakat burada dikkat çeken bir husus, 1844 yılını içeren İzzeddin Temettuat Defteri'nde, köy ahalisine ait hiçbir hanede, küçükbaş hayvan yetiştiriciliğine dair bir kayıt bulunmamasıdır. Yörük kültüründe hayvancılık temelli bir yaşam tarzı olması, bu duruma tezat oluşturmaktadır. Mevcut konuyla alakalı tahlil hayvancılık bahsinde ele alınmıştır.

## I. Nüfusu

İzzeddin Köyü'nün nüfusu ile ilgili ulaşabildiğimiz en eski tarih 1835 yılına aittir.<sup>13</sup> Bu tarihte köyde, 182 erkek nüfus bulunmakta olup, bunlardan 2 kişi gayrimüslimdir.<sup>14</sup> Genel itibariyle tüm toplumlarda kadın ve erkek nüfus

<sup>8</sup> BOA, M.L. VRD. TMT.d. 2762, s.3.

<sup>9</sup> 11.12.2014 tarihinde İzzettin Köyü'ne gidilerek, köyde saha araştırması ve sözlü tarih çalışması yapılmıştır. Köy ahalisinden Kasım KARAKOÇ, Selahattin OK ve Hakan YILMAZ bize bu konuda yardımcı olmuşlardır.

<sup>10</sup> Cengiz Orhonlu, Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskânı, Eren Yayınları, İstanbul 1987, s.107.

<sup>11</sup> Tufan Gündüz, "Dulkadirli Türkmenleri", I. Kahramanmaraş Sempozyumu Bildirileri, İstanbul 2006, ss.451-455.

<sup>12</sup> Faruk Demirtaş, "Bozulus Hakkında", D. T. C. Fakültesi Dergisi, Ankara Mart 1949, C.VII, S.1, s.50-51.

<sup>13</sup> 1831 yılına ait Saruhan Sancağı Nüfus Defterleri incelenmiş olup, İzzeddin Köyü'ne dair bir veri bulunamamıştır.

<sup>14</sup> Nüfusun dağılımı, 63 *sabî* (çocuk), 87 *tûvâna* (güçlü, kuvvetli), 30 *müsinn* (yaşlı) olmak üzere 180 Müslim ve 2 *evsat* (cizye vergisi mükellefi olarak orta gelirli) gayrimüslim ile beraber toplam 182 erkekten müteşekkildir. Bkz. Nejdet Bilgi,

oranının birbirlerine paralellik arz ettiği düşünüldüğünde, tahminî olarak köyün nüfusunun 1835 yılında, 364 kişiden ibaret olabileceğini söyleyebiliriz. 1842 yılına gelindiğinde ise köyde 56 hane ve tümü Müslüman 98 erkek nüfus yaşamaktadır.<sup>15</sup> Yukarıda izah edilen yöntemle, bu tarihte ise nüfusun yaklaşık olarak 196 kişiden meydana gelebileceğini varsaydığımızda, 7 yıllık dönem içerisinde nüfus 168 kişi azalmıştır. Mevcut sonuç neredeyse % 50'lik bir nüfus kaybını gösterir ki, bu da bize çok kısa bir süre içerisinde, bu denli bir nüfus değişiminin nedenlerinin neler olabileceğini düşündürür. Bugün İzzettin'de bu konuyla alakalı dile getirilen açıklama, köye iskân olanlardan bir kısmının kısa bir zaman sonra, köyün ilk kurulduğu sahanın tarıma elverişsiz bir yüzey ve toprak yapısıyla, su açısından da fakir durumda bulunması nedeniyle, Tepeköy<sup>16</sup> ile Kumkuyucak<sup>17</sup> taraflarına göçtüğü şeklindedir. Ayrıca geçmişte köyde, fazlaca sayıda can kaybına sebebiyet veren bir veba salgınından da bahsedilir.<sup>18</sup>

---

“Tanzimat’ın Öncesi ve Sonrasında Saruhan Sancağı’nda Nüfus”, Prof. Dr. İsmail Aka Armağanı, İzmir 1999, s.263.

<sup>15</sup> Bu tarihte İzzeddin Köyü Belen Nahiyesi’nin köyleri arasında gösterilmiştir. Turgutlu Kazası’nın ise sadece bir köyü olup, o da Ermenas Köyü’dür. Bkz. Nejdet Bilgi, 1842 Yılında Saruhan Sancağı’nın Nüfus ve İdari Bölünüşü”, Manisa Araştırmaları Dergisi, C.1, Manisa 2001, s.99.

<sup>16</sup> Bugün Turgutlu’ya bağlı bir köydür ve ismi Çampınar olarak değişmiştir. İzzettin ve Çampınar köyleri arası yaklaşık 4 km, Çampınar Köyü’nün Turgutlu’ya uzaklığı ise 16 km’dir. Çampınar Köyü’nün ismi Aydın Vilayeti Salnameleri’nde, Araplı Tepeköy şeklinde geçmektedir. Bkz.1314 Tarihli A.V.S., s.428. İzzettin Köyü ahali ile yapılan görüşmelerde, köyün temettuat defterinde geçen sülâle isimleri içerisinde bugün devam ettiğini tespit edebildiğimiz 3 sülâlenin Musacalı Köyü’nde (Musacalı Köyü’de Turgutlu’ya bağlı olup, İzzettin’ e 8 km, Turgutlu’ya ise 17 km mesafe uzaklıktadır), 1 sülâlenin ise Çampınar’da yaşadıkları görülmüştür. Bu durum, zaman içerisinde köyden bir kısım ailenin civar köylere göç ettiği ifadesini doğrulamaktadır.

<sup>17</sup> Günümüzde Kumkuyucak Köyü, Manisa’nın Saruhanlı ilçesine bağlıdır. İzzettin Köyü ile arasındaki mesafe yaklaşık 35 km’dir.

<sup>18</sup> 11.12.2014 tarihinde İzzettin Köyü ahalisinden bugün 80 yaşında olan Kasım KARAKOÇ ile yapılan mülakattan naklen, “Büyüklerimden duyduğum kadarıyla köyümüz, yaklaşık olarak günümüzden 150 ila 200 yıl kadar önce, İzzettin Köyü’nün bugün bulunduğu sahadan 3 km daha kuzeyde, bir çeşme ile cami etrafında kurulmuş. Köyü kuran aileler, Konya civarında aynı adı taşıyan bir köyden gelen Yörüklermiş. Ayrıca bu Yörükler bir aşirete (muhtemelen İzzeddin Aşireti) mensuplarmış. Köyün ilk yerleşim yeri bugünkü köy arazisinden daha tepelik ve su kaynakları da daha azdır. Yakın zaman kadar köyümüzde tarımın yanında, küçükbaş hayvancılık da yapılmaktaydı. Bugün ise birkaç aile dışında sürüsü olan kalmamıştır. Köye ilk yerleşildiği zamanlarda bazı aileler, Kumkuyucak ve Çampınar taraflarıyla yakın civara göç etmişler. Yine büyüklerimden duyduğum kadarıyla, çok önceleri eski köyde bir veba salgını görülmüş ve birçok kişi de ölmüş. Köyün bugün bulunduğu yere ise,

Fakat bu salgının ne zaman olduğu konusunda kesin bir tarihe ulaşılamamıştır. 1836 yılında Turgutlu'yu etkileyen bir veba salgını olduğu bilinmekle beraber,<sup>19</sup> bunun İzzeddin Köyü'ndeki etkileri hakkında katî bir değerlendirmede bulunamayız. Fakat şunu biliyoruz ki, tarih boyunca veba, lokal değil, geniş alanları tesiri altına alarak yayılım gösteren bir salgındır. Neticede köyde, 1835 ile 1842 yılları arasında görülen büyük orandaki nüfus azalmasını, göç ile açıklayabileceğimiz gibi, bir ihtimal, bu 7 yıllık dönem içerisinde veba salgının yaşanmış olmasıyla da izah edebiliriz.

İzzeddin Köyü'ne ait 1844-1845 tarihli temettuat defterinde ise 48 hane kayıtlıdır. Mezkûr hane mevcudu sayıca 1842 yılındaki hane miktarı ile anlamlı olmakla birlikte, geçen iki yıllık süre zarfında köyde yine de bir nüfus azalması olduğunu göstermektedir. Temettuat defterlerinden nüfusla ilgili kesin sonuçlara ulaşmak mümkün değildir. Ancak, bir takım çıkarımlar yapılarak sonuçlar elde edilmeye çalışılmıştır. Bunun en basit yöntemi hane sayısının belli bir katsayı ile çarpılmasıdır. Tarihçiler arasında kabul gören bir hanenin 5 kişiden oluştuğu düşünülecek olursa,<sup>20</sup> 1844 yılında İzzeddin Köyü'nün nüfusunun 240 kişi olduğu kabul edilebilir.<sup>21</sup> Fakat 1842 yılı hane sayısı ve erkek nüfusu verilerinden yola çıkarak (erkek nüfus x 2 / hane sayısı = hane başına düşen ortalama kişi sayısı), hane başına ortalama 3,5 kişi gibi bir değer denk geldiğine söyleyebiliriz. Bu noktada hane sayısını 5 ile çarpmak yerine, 3,5 ile çarpmanın daha sağlıklı bir veri sunacağını düşünmekteyiz. O vakit ise 1844 yılında tahminen İzzeddin Köyü'nde 168 kişi yaşamaktadır. H.1308/M.1891 Tarihli Aydın Vilayet Salnamesi'ne göre, Belen Nahiyesi köyleri arasında

---

toprağı tarıma daha müsait ve su kaynaklarının da daha bol olduğu için 1970'li yılların başında gelinip yerleşilmiştir.”

<sup>19</sup> 1836 yılında Turgutlu'yu da içine alacak şekilde, Manisa ve İzmir havalisinde bir veba salgını zuhur etmiştir. Bkz. İlker Mümin Çağlar, Tanzimat'tan II. Meşrutiyet'e Turgutlu (1839-1908), Basılmamış Doktora Tezi, Celal Bayar Üniversitesi, Manisa 2014, s.131.

<sup>20</sup> Klasik dönem Osmanlı Devleti'nin, nüfus sayılarını tespit etmek için, tahrir defterlerindeki hane sayılarının beş ile çarpılması uygulaması, Ömer Lütfi Barkan tarafından ileri sürülmüştür. Bu hesaplama yöntemi, tarihçiler arasında kabul görmüştür. Benzer uygulamayı temettu çalışmaları için de pek çok araştırmacı kullanmıştır. Örnek olarak, Havva Erdoğan, “820 Numaralı Temettuat Defterine Göre Tanzimat'ın ilk Yıllarında Mucur ve Hacibektaş'ın Demografik Yapısı ve Sosyal Durumu”, Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, C.VI, S.1, Yıl 2005, s.96.

<sup>21</sup> Hane sayısının 56'dan 48 düştüğü göz önünde bulundurulursa, iki sene içinde nüfusun 196'dan 240 kişiye çıktığını söylemek yanlış olur. 1842 yılında verilen erkek nüfus değeri olan 98'in iki ile çarpılmasında elde edilen sonuç 196'dır. Bu toplam kadın ve erkek nüfusa tekabül etmektedir. Toplam nüfusun hane sayısı olan 56'ya bölümü sonucunda her hanede 3,5 kişinin yaşadığı ortaya çıkar. Bu sayının 1844 yılındaki hane sayısı olan 48 ile çarpımından da 168 sayısı elde edilir ki, nüfusun 1844 yılında 168 kişi olduğunu kabul etmek daha doğrudur.

gösterilen İzzeddin'in, bu tarihte hane sayısı 89, nüfusu ise 408'dir.<sup>22</sup> Bu salnamenin Kasaba (Turgutlu) Kazası köylerinin arasında İzzeddin Köyü bulunmamaktadır. 1844'den 1890 yılına kadar geçen süre içerisinde nüfusta görülen bu denli yükselişi, doğal nüfus artışının yanında, bölgeye 1860'lı yıllarda gelen Araplı (Araplı) Türkmenlerinin<sup>23</sup> bir kısmının, İzzeddin'e yerleşmiş olabileceğiyle de açıklayabiliriz.<sup>24</sup>

**Tablo1:İzzeddin Köyü'nün Nüfus Hareketliliği**

Yıllar	Hane Sayısı	Nüfus
1835	-	364
1842	56	196
1844-1845	48	168
1890	89	408

## II. Aile Adları ve Sıfatlar

Kişileri diğer insanlardan ayıran en önemli özelliklerinden biri, sahip olduğu adıdır. Temettuat defterlerinde kişilerin adları, bazen sülâle isimleri ile birlikte, bazen babalarının isimleri ile beraber, bazen de bunların hiç birisi belirtilmeden, kişinin sıfatı veya lâkabı ile verilmiştir.<sup>25</sup> Bu bilgiler, köyün sosyal, dini ve etnik yapısını ortaya çıkarmak için önemlidir.

İzzeddin Karyesi'ne ait temettuat defterinde kayıtlı bütün hane reislerinin şahsî lâkabı veya sıfatı belirtilmemiştir. Bu şekildeki kullanılan sıfatlardan bazıları, kişilerin geldiği yere göre verilmiştir ki, Balıkesirli, Borlulu ve Eğribozlu bunların başlıcalarıdır. Bunun yanında 2 hane reisi "Hacı" unvanı ile yazılırken, birer hane reisi Arap, Deli ve Uzun lâkapları ile kaydedilmiştir.

Defterde kayıtlı olan sülâle isimlerine bakıldığında zaman, 29 farklı sülâle lâkabının kullanıldığı görülmektedir. Bunlardan Çelik Oğlu, Hacı Mahmud Oğlu, Huri Oğlu ve Solak Oğlu 3'er, Aşık Ali Oğlu ve Hacı Osman Oğlu, 2'şer defa yazılmıştır. Diğer hane reislerinde sülâle ismi sadece bir kere kullanılmıştır.

Sülâle isimleri incelendiği zaman, büyük çoğunluğunun Ali Ağa, Bayram Oğlu, Deli Veli Oğlu ve Kasım Oğlu gibi şahıs isimlerinden

<sup>22</sup> 1308 Tarihli A.V.S., s.475.

<sup>23</sup> Çağlar, A.g.t., s.20.

<sup>24</sup> 11.12.2014 tarihinde İzzeddin Köyü'nde gerçekleştirilen alan araştırması sırasında da, köyün kuruluşundan kısa bir süre sonra belli sayıda Araplı Türkmen Aşireti'ne mensup ailenin, İzzeddin'e yerleştiği bilgisine ulaşılmıştır. Bu durum 1860 sonrası köyün nüfus artışına ilişkin çıkarımımızı doğrular niteliktedir.

<sup>25</sup> İzzeddin Köyü'nde yaşayan 48 hane reisinden 3'ünün adı, babasının ismi ile "oğlu" anlamına gelen "bin" kelimesi kullanılarak, 5'inin sülâle lâkabı ve babasının ismi belirtilmeden sadece sıfatıyla, geri kalan hane reislerinin tamamının ise sülâle ismi kullanılarak verilmiştir.

kaynaklandığı görülmektedir. Bunun yanında Altıparmak Oğlu, Çolak Oğlu ve Kambur Oğlu gibi kişilerin fiziksel özelliklerinden kaynaklanan sülâle isimlerinin de yer aldığı görülmektedir. Meslekle alâkalı edinilen bir aile lâkabı ise, sadece 1 hane de geçen “hallaç” sıfatıdır. Bunlara ilişkin tablo aşağıda verilmiştir.

**Tablo 2: İzzeddin Köyü’ndeki Sülâle İsimlerinin Sayısı**

S.N.	Sülâle İsmi	Sayısı	S.N.	Sülâle İsmi	Sayısı
1	Ali Ağa Oğlu	1	16	Hallaç Oğlu	1
2	Altıparmak Oğlu	1	17	Haşre Oğlu	1
3	Âşık Ali Oğlu	2	18	Hızır Oğlu	1
4	Aşır Oğlu	1	19	Huri Oğlu	3
5	Azman Oğlu	1	20	İbiş Oğlu	1
6	Bayram Oğlu	1	21	Kacar Oğlu	1
7	Cemil Oğlu	1	22	Kambur Oğlu	1
8	Çelik Oğlu	3	23	Kasım Oğlu	1
9	Çolak Oğlu	1	24	Osman Kethüda Oğlu	1
10	Dağlı Oğlu	1	25	Ömer Oğlu	1
11	Deli Vel Oğlu	1	26	Solak Oğlu	3
12	Develi Oğlu	1	27	Veli Oğlu	1
13	Hacı Mahmud Oğlu	3	28	Yörük Hasan Oğlu	1
14	Hacı Osman Oğlu	2	29	Yörük Oğlu	1
15	Hâkim Oğlu	1			

### III. Mesleki Yapılanma

Temetuat defterlerinde hane reislerinin meslekleri yazılıdır. Bu defterde de, 48 hane reisinden 46’sının mesleği kaydedilmiştir. 1 hane reisinin “yetim”, 1 hane reisinin ise askerde<sup>26</sup> olduğu belirtilmiştir. Kaydedilen meslek çeşidi 3’tür. Bir hane reisinin ise mesleği “muhtar” ve “erbâb-ı ziraat” olarak belirtilmiştir. 1844/1845 yılında İzzeddin Köyü’nde yaşayan hane reislerinin meslekleri genellikle ziraat üzerinedir.<sup>27</sup>

Bunun yanında bazı hane reislerinin mesleği erbâb-ı ziraat veya rençber olarak kaydedilmesine rağmen, gelir hanelerinde “hamule naklinden bir senede temettuatı” şeklinde kayıt düşülüp, ne kadar gelir elde ettiği yazılmıştır. Bu şekildeki hane reislerinin sayısı 5 olup,<sup>28</sup> bunların asıl mesleklerinin yanında,

<sup>26</sup> 46. hanenin reisi Hallaç Oğlu Mehmet’in meslek hanesi boş bırakılmış ve açıklama bölümüne “asâkir-i nizamiye-i şahanede” kaydı düşülmüştür. Bu kişinin ekili dikili arazisi ve hayvanları olduğu halde, vergi alınmamıştır. Bkz. BOA, M.L. VRD. TMT.d. 2762, s.11.

<sup>27</sup> Hane reislerinin meslekleri “erbâb-ı ziraatten idiği” şeklinde kaydedilmiştir.

<sup>28</sup> Örnek olarak, 11. hanenin reisi Yörük Oğlu Ali’nin mesleği rençber olarak kaydedilmiş ve hamule naklinden de bir senede gelir olarak 200 kuruş kaydedilmiştir.



taşımacılık yaptıkları da anlaşılmaktadır. Çünkü bu şekildeki kayıt düşülen hanelerin 1 ile 8 arasında değişen devesi bulunmaktadır.

Ziraatçılıkla uğraşan hane reislerinin dışındaki meslekler ırgatlık ve rençberliktir. Bu meslekler de yine tarımla alakalıdır. Çünkü rençber, tarım sektöründe ya da yapı işlerinde çalışan işçi,<sup>29</sup> ırgad ise yine tarım sektörü başta olmak üzere diğer işlerde çalışan işçi anlamına gelmektedir.<sup>30</sup> Fakat Turgutlu ve çevresinde “rençber” kelimesi, “Leşber” şeklinde söylenmekle beraber, anlam olarak da, genel sözlük tanımının biraz daha dışında, kendi tarım arazisi üzerinde ziraat yapan küçük ve orta ölçekli çiftçilere verilen bir sıfattır. Irgadlıksa Turgutlu ve civarında tarım arazilerinde belli bir ücret mukabilinde çalışan işlere verilen bir isimdir. Bağ ve bahçe işlerinde günlük yevmiye karşılığı iş yapan kişileri de ifade etmekle beraber, ırgadlık daha çok, yıl boyunca aynı tarım arazisinde görev alıp toprağın bakımını üstlenen ve o mülk sahibine tâbi olan kişilerin ifâ ettiği bir vazifedir.<sup>31</sup>

Mesleği erbâb-ı ziraat olan hane reislerinin sayısı 24 olup, toplam mesleklere oranı % 50'dir. Bu durum, en az köyün yarısının ziraatla meşgul olduğu anlamına gelmektedir. Irgad sayısı 11, rençber sayısı ise 10'dur. Bunların oranı ise % 22,91 ve % 20,08'dir. 1'er hane reisinin mesleği ise askerde olan, yetim ve muhtar olarak kayıtlıdır. Bunların toplam hane reisine oranı ise % 2,08'dir.

**Tablo 3: İzzeddin Köyü'ndeki Meslek Çeşitlerinin Sayısı ve Oranı**

Meslek Çeşidi	Sayısı	Oranı
Asâkir-i nizamiyede	1	2.08
Erbâb-ı Ziraat	24	50
Irgad	11	22.91
Muhtar ve Erbâb-ı ziraat	1	2.08
Rençber	10	20.83
Yetim	1	2.08
<b>TOPLAM</b>	<b>48</b>	<b>100</b>

<sup>29</sup> Şemseddin Sami, Kâmûs-ı Türkî, Çağrı Yay., İstanbul 2004, s.671.

<sup>30</sup> Sami, A.g.e, s.90.

<sup>31</sup> İfade edilen bu bilgiler, 12.12.2014 tarihinde çalışma sahamız dâhilinde, dedelerinden bu yana çiftçilikle uğraşmış bir aileye mensup olan Hasan Üstündağ ile yaptığımız görüşmede, rençber ve ırgad arasındaki farka dair edindiğimiz malumat üzerinedir. İzzeddin Karyesi'ne ait temettuat defteri incelendiği zaman da, rençber ve ırgad arasındaki fark görülmektedir. Rençber olarak kayıtlı tüm haneler toprak sahibi olmakla beraber, ırgad şeklinde belirtilen hane reislerinden 6'sının hiç toprağı bulunmadığı gibi kalan diğer 5 haneden sadece 1'i 6 dönüm, diğerleri ise 2 ila 3 dönüm mezru araziye sahiptirler. Ayrıca tüm ırgad olarak kayıtlı kişilerin, “ırgadlıktan temettuatı” ifadesiyle bu sayede gelir elde ettikleri belirtilmiştir.

Mesleği ırgad veya rençber olarak kaydedilen hane reislerinin bazılarının toprak sahibi oldukları ve bu topraklarda ziraî faaliyetlerde buldukları görülmektedir. Mesela, 9. hanede kayıtlı Hacı Mahmud Oğlu Mehmed'in mesleği rençber olarak kaydedilmiştir. Bu kişinin 17 dönüm mezru, 26 dönüm de gayr-i mezru arazisi bulunmaktadır. Ziraî faaliyetlerinden 4.095 kuruş gelir elde etmiştir.<sup>32</sup> Yine 30. hane reisi Arap Mehmed'in mesleği "ırgad" olup, 6 dönüm mezru tarlaya sahiptir.<sup>33</sup>

#### IV. Hayvancılık

İzzeddin Köyü'nün en önemli geçim kaynaklarından birisi hayvancılıktır. Temettuat defterinde büyükbaş hayvanlar sağmal inek, sağmal manda, düğe (düve) ve dana olarak belirtilmiştir. Bunlardan sağmal inek için 50 kuruş, sağmal manda için de 100 kuruş gelir kaydedilmiştir. Öküz ve erkek manda her ne kadar büyükbaş hayvan sınıfında yer alsada, biz bunları yük ve binek hayvanları grubunda değerlendirmeyi uygun bulduk. Çünkü bu iki hayvan çeşidi tarım işinde kullanılmaktadır. 1844/1845 yılında İzzeddin Köyü'nde yetiştirilen hayvan sayısı 396'dır. Bunların 134'ü büyükbaş hayvan, 262'si ise yük ve binek hayvanıdır. Büyükbaş hayvancılıkla uğraşan hane sayısı 33, yük ve binek hayvancılığı yapan hane sayısı ise 39'dur. Toplam hayvan sayısı değerlendirildiği zaman, büyükbaş hayvanların oranı %33,84, yük ve binek hayvanlarının oranı ise % 66,16'dır.

Bu dönemde küçükbaş hayvancılık yapıldığına dair bir kayıt bulunmamaktadır. İzzeddin ile coğrafi olarak ortaklık içerisinde olan Koldere Köyü'nde<sup>34</sup> 1844/1845 yılında, 240 vergi mükellefi hane tarafından 2.704 adet sağmal koyun beslenmektedir. Ayrıca bu dönemde, Koldere Köyü'nün hayvancılık faaliyetlerinin malî hacminin % 90'ını küçükbaş hayvancılık oluşturmaktadır.<sup>35</sup> Turgutlu Temettuat Defterleri'ne göre yine aynı yıllarda Turgutlu'da, 7 mahalle ve 1977 hane bulunmakla beraber, kaza merkezinde sadece 4 hane tarafından toplam 250 sağmal koyun yetiştirilmekte olup, keçi besleyen hiçbir hane görülmemektedir.<sup>36</sup> İzzeddin Köyü ve bağlı olduğu Turgutlu Kazası'na ait bu veriler gerçekten çok uzak durmaktadır. Lakin köyde yaptığımız incelemede, daha yakın zaman kadar 20 sürünün mevcut olduğunu öğrenmekle beraber, geçmişten bu yana İzzeddin Köyü'nün hayvancılık

<sup>32</sup> BOA, M.L. VRD. TMT.d. 2762, s.3.

<sup>33</sup> A.g.d., s.8.

<sup>34</sup> Koldere Köyü bugün Manisa'nın Saruhanlı İlçesine bağlı olup, İzzeddin Köyü ile arasındaki mesafe yaklaşık 10 km.dir.

<sup>35</sup> Ferhat Berber, Temettuat Kayıtlarına Göre Manisa Koldere Çiftliği/Köyü'nün Sosyo-Ekonomik Durumu (1844-1845), Gazi Üniversitesi Akademik Bakış Dergisi, C.7, S.13, Kış 2013, s.256.

<sup>36</sup> Çağlar, A.g.t., s.163.

faaliyetleri içerisinde, özellikle küçükbaş hayvancılığın büyük oranda yer tuttuğu, gördüğümüz köylülerce belirtilmiştir.<sup>37</sup>

**Tablo 4: İzzeddin Köyü'ndeki Hayvan Gruplarının İstatistikî Bilgileri**

Hayvan Çeşidi	Sayı	Hayvan Sahibi Hane	Ortalama	Oranı	Toplam Hane Başına Düşen Baş <sup>38</sup>
Büyükbaş Hayvan	134	33	4,06	33.84	2,7
Yük ve Binek Hayvanı	262	39	6,71	66.16	5,5
<b>TOPLAM</b>	<b>396</b>			<b>100</b>	

**A. Büyükbaş Hayvanlar**

Büyükbaş hayvan grubuna sağmal manda, sağmal inek ve bunların dana ve düveleri dâhil edilmiştir. Ancak, kayıtlarda dana veya düvenin bu hayvanlardan hangisinin olduğu açıklanmamıştır.

**Tablo 5: Büyükbaş Hayvanların Sayısı ve Sahiplik Oranı**

Hayvanın Cinsi	Hayvan Sayısı	Hayvanı Olan Hane Sayısı	Sahiplik Oranı (%)
İnek	39	24	50
Manda	37	20	41,66
Dana/Düve	58	26	54,16
<b>TOPLAM</b>	<b>134</b>	-	-

Büyükbaş hayvan sayısı toplam 134 olarak belirlenmiştir. Bunlardan 39'u inek, 37'si manda ve 58'i de dana ve düveyi oluşturmaktadır. En az bir ineğe sahip olan hane sayısı 24, en az bir mandaya sahip hane sayısı 20 ve en az bir dana veya düveye sahip olan hane sayısı da 26'dır. Bu sayılar toplam hane sayısına oranlandığı zaman ineğe sahip olma oranı % 50, mandaya sahip olma oranı % 41,66 ve dana veya düveye sahip olma oranı da % 54,16 olarak görülmektedir.

Köyün temettuat defterinde iş hayvanları için her hangi bir gelir belirtilmemiştir. Ancak, büyükbaş hayvan grubunda değerlendirmeye tabi tuttuğumuz sağmal inek için 50, sağmal manda için de 100 kuruş gelir kaydedilmiştir.

<sup>37</sup> Daha önceki dipnotlarda da belirtildiği üzere, 11.12.2014 tarihinde İzzeddin Köyü'nde yapılan saha araştırması ve sözlü tarih çalışması sırasında, köy ahalisinden Kasım KARAKOÇ, Selahattin OK ve Hakan YILMAZ'dan edinilen bilgiler neticesinde bu çıkarıma ulaşılmıştır.

<sup>38</sup> Toplam 48 hane üzerinden değerlendirme yapılmıştır.

Hanelerde yetiştirilen büyükbaş hayvan sayısı genellikle 1 veya 2'dir. Bu durum bize hanelerin büyükbaş hayvancılığı gelir elde etmekten daha çok, kendi ihtiyaçları için yetiştirildiği izlenimini vermektedir. Ancak az da olsa, fazla sayıda büyükbaş yetiştiren hane reisinin olduğu da görülmektedir. Örnek olarak, 19. hanede kayıtlı Ali Ağa Oğlu Mehmed'in 8 sağmal manda, 2 tane de sağmal inek ve 8 tane de düğ ve dana olmak üzere 18 baş büyükbaş hayvana sahip olduğu görülmektedir.<sup>39</sup> Yine 43. hanenin reisi Osman Ağa bin Abdullah, 6 sağmal manda, 4 sağmal inek ve 4 de dana ve düve olmak üzere, toplam 14 büyükbaş hayvana sahiptir.<sup>40</sup> Bu iki hane reisinin mesleği erbâb-ı ziraat olarak kaydedilmiştir. Hane reislerinin her ikisinin de "ağa" ünvanlı olmaları dikkat çekmektedir.

**Tablo 6: Büyükbaş Hayvanların Hane Başına Ortalaması**

Hayvanın Cinsi	Hayvan Sayısı	Hayvanı Olan Hane Sayısı	Ortalama Hane Başına Düşen Sayı
İnek	39	24	1,6
Manda	37	20	1,8
Dana/Düve	58	26	2,2
<b>TOPLAM</b>	<b>134</b>	-	-

Büyükbaş hayvan sahibi olan haneler değerlendirmeye alınarak, hane başına düşen ortalama hayvan sayısına baktığımız zaman, en yüksek sayıyı 2,2 ile dana ve düveler oluşturmaktadır. Mandanın ortalama sayısı 1,8 iken, ineğin sayısı da 1,6 olarak karşımıza çıkmaktadır.

### **B. Yük ve Binek Hayvanları**

Yük ve binek hayvanlar grubuna erkek manda, öküz, beygir, merkep, kısrak, katır ve deve dâhil edilmiştir. Erkek mandanın bu grupta değerlendirilmesinin sebebi, bunların koşum hayvanı olarak kullanılmasıdır. Henüz sanayinin gelişmediği, makineleşmenin başlamadığı dönemlerde, tarımsal faaliyetler için hayvan gücü vazgeçilmez unsurların başında gelmektedir. Bu şekildeki toplumlarda, koşum ve taşımacılık amacıyla kullanılan bu hayvanlar, birikmiş bir servet niteliği taşımaktaydı.<sup>41</sup> Bu hayvanlardan özellikle öküz, temel geçim kaynaklarının başında ziraat gelen toplumlarda, büyük önem arz etmektedir. Çünkü ziraat hayatın bütün safhalarında öküz önemli yer tutmaktadır. Ziraat mahsullerinin ekilmesinden önce araziye hazırlamak, mahsulün taşınması, danesinin ayrılması safhalarında öküz, çiftçinin vazgeçilmez yardımcısıdır.

<sup>39</sup> BOA, M.L. VRD. TMT.d. 2762, s.6.

<sup>40</sup> A.g.d., s.10.

<sup>41</sup> Tefik Güran, "Osmanlı Tarım Ekonomisi", Türk İktisat Yıllığı, S.1, İstanbul 1987, s.258

Ziraî üretimin temel aracı sayılan öküzün, hane başına bir çift olması halinde, tarımsal üretim amacıyla kullanılması mümkündür. Nitekim Osmanlı Devleti'nde ziraî rejimin ana ünitesi olarak kabul edilen “çift-hanesi” terimi ile “1 çift öküz ile işleyebileceği toprağa sahip olan hane” ifade edilmektedir. Bir çift öküzün işleyebileceği büyüklükteki toprağa da “çiftlik” denilmektedir.<sup>42</sup>

İzzeddin Köyü'nde koşum için kullanılan öküz ve erkek mandanın fazlalığı dikkat çekmektedir. Toplam 57 erkek manda, 88 öküz kayıtlıdır. Toplam 48 hane baz alınarak değerlendirildiği zaman, hane başına 1,18 erkek manda, 1,83 öküz düşmektedir. Bu da her haneye ortalama olarak, birden fazla öküzün ve mandanın düştüğünü göstermektedir. Bu durum da bize, bu dönemde köyün temel geçim kaynağının tarım olduğunu ortaya koymaktadır. Bazı hanelerde hem erkek mandanın hem de öküzün bulunduğu görülmektedir. Bu şekilde her ikisine sahip olan hane sayısı 13'tür. En az bir erkek manda ve öküzüne sahip olan hane sayısı 22'dir. Bu durumda bu hayvanlara sahip olan hane sayısı % 45'tir. Hanelerin öküz ve erkek manda sayısının 1 ile 6 arasında değişen rakamlarda olduğu görülmektedir. En fazla öküzüne sahip olan hane reisi 19. haneye kayıtlı Ali Ağa Oğlu Mehmed olup, toplam 21 baş öküzü mevcuttur.<sup>43</sup> Bu hane reisinin mesleği “erbâb-ı ziraat” olarak kaydedilmiş olup, toplam 200 dönüm mezru ve 370 dönüm gayr-i mezru arazisi vardır. Yine 225 dönüm mezru ve 225 dönüm gayr-i mezru araziye sahip olan Osman Ağa bin Abdullah'ın 7 erkek manda ve 2 öküz olmak üzere 9 baş koşum hayvanı bulunmaktadır.

Diğer yük ve binek hayvanları değerlendirmeye alındığı zaman, 54 beygir, 11 kısrak, 1 katır ve 25 devenin kayıtlı olduğu görülmektedir. Ortalama hane başına düşüne hayvan sayısı göz önünde bulundurunca, merkep ortalaması 1,25'tir. Diğer hayvan ortalaması 1'in altındadır. En az bir merkebe sahip olan hane sayısı 34'tür. Yük ve binek hayvanları içerisinde sahiplik oranı en fazla olan hayvan da merkep olup, hanelerin % 70,83'ü en az bir merkebe sahiptir.

Deve sayısı toplamda 25 olup, en az bir deveye sahip olan hane sayısı 6'dır. En fazla deveye sahip olan hane reisi 13. hanede kayıtlı Âşık Ali Oğlu Veli olup, toplam 8 devesi bulunmaktadır. Deve sahiplerinden, Yörük Oğlu Ali,<sup>44</sup> Âşık Ali Oğlu Veli,<sup>45</sup> Ali Ağa Oğlu Mehmed,<sup>46</sup> Hacı Osman Oğlu Hüseyin<sup>47</sup> develeri kendi ihtiyaçlarının haricinde, ticaret yapmak maksadıyla

---

<sup>42</sup> Halil İnalçık, Osmanlı İmparatorluğu: Toplum ve Ekonomi, Eren Yayıncılık, İstanbul 1996, s.6.

<sup>43</sup> BOA, M.L. VRD. TMT.d. 2762, s.6.

<sup>44</sup> A.g.d, s.4, hane no:11.

<sup>45</sup> A.g.d, s.4, hane no:13.

<sup>46</sup> A.g.d, s.6, hane no:19.

<sup>47</sup> A.g.d, s.8, hane no:30.

yetiştirmektedir. Çünkü bunların gelir hanelerinde “hamule naklinden temettuatı” ifadeleriyle bu develerden gelir elde ettikleri kaydedilmiştir.

**Tablo 7: Yük ve Binek Hayvanlarının Sahiplik Oranı**

Hayvanın Cinsi	Hayvan Sayısı	Sahip Olan Hane Sayısı	Sahiplik Oranı (%)
Erkek Manda	57	22	45,83
Öküz	88	22	45,83
Beygir	26	22	45,83
Merkep	54	34	70,83
Kısrak	11	9	18,75
Katır	1	1	2,08
Deve	25	6	12,5
<b>TOPLAM</b>	<b>262</b>	-	-

Yük ve binek hayvanlarının hane başına ortalaması, bu hayvanlara sahip olan haneler baz alındığı zaman, ortalama her haneye 4,1 deve düştüğü görülmektedir. Bunu öküz sayısı takip etmekte olup, her haneye 4 öküz düşmektedir. Koşum için kullanılan erkek manda, hane başına 2,5 olarak hesaplanırken, beygir ve kısrak 1,2, merkep 1,6, katır ise 1 olarak hesaplanmıştır.

**Tablo 8: Yük ve Binek Hayvanlarının Hane Başına Ortalaması**

Hayvanın Cinsi	Hayvan Sayısı	Sahip Olan Hane Sayısı	Toplam Hane Başına Ortalama Sayısı
Erkek Manda	57	22	2,5
Öküz	88	22	4
Beygir	26	22	1,2
Merkep	54	34	1,6
Kısrak	11	9	1,2
Katır	1	1	1
Deve	25	6	4,1
<b>TOPLAM</b>	<b>262</b>		

## V. ARAZİ DAĞILIMI VE TOPRAK KULLANIMI

### A. Arazi Büyüklüğüne Göre İşletmeler

Osmanlı döneminde bir ailenin mülkiyetine ait olup olmadığına bakılmaksızın, nadasa bırakılan topraklar ile ekilen toprakların yüzölçümlerine göre tarım işletmeleri üç sınıfta değerlendirmeye alınmıştır. Yüzölçümleri 10

dönümden<sup>48</sup> az olanlar küçük, 10-50 dönüm arasında olanlar orta, 50 ve daha büyük olanlar ise büyük işletme olarak tasnif edilmiştir.<sup>49</sup>

Yukarıda verilen bilgiler doğrultusunda İzzeddin Köyü arazisi değerlendirildiği zaman, büyük işletme sahiplerinin çokluğu dikkati çekmektedir. Çünkü büyük işletme sahibi olan hane reisi sayısı 21'dir. Hiç arazisi olmayan 4 hane reisi değerlendirmeye alınmadan yapılan oranlama ile büyük işletme sahibi hane reislerinin oranı % 47,72'dir. Bu da köyün yarısına yakının büyük işletme sahibi olduğunu göstermektedir. En çok toprağa sahip hane reisi 570 dönüm tarla ile Ali Ağa Oğlu Mehmed'dir. İkinci sırada yer alan hane reisi ise 450 dönüm tarla ile Osman Ağa bin Abdullah'tır.

Orta işletme sahibi olan hane reisi sayısı ise 17'dir. Bu grubun oranı ise % 38,64'tür. Küçük işletme sahibi olan hane reislerinin sayısı ise 6'dır. Bunun oranı ise 13,64'tür. Hiç arazisi olmayan hane reisi ise 4'tür. Arazisi olan ve olmayan haneler oranlandığı zaman, arazisi olmayanların oranı % 8,33, arazisi olanların oranı ise 91,67'dir.

**Tablo 9: İşletmelerin Yüzdelik Oranları**

<b>Sınıflandırma İsmi</b>	<b>Arazi Sahibi Hane Sayısı</b>	<b>Yüzdelik Payı (%)</b>
Küçük İşletme	6	13,64
Orta Büyük İşletme	17	38,64
Büyük İşletme	21	47,72
<b>TOPLAM</b>	<b>44</b>	<b>100</b>

#### **B. Arazi Kullanımı**

İzzeddin Köyü'nün temettuat verilerine göre, toplam 3541 dönüm arazisi bulunmaktadır. Bunların 1359 dönümünü mezru arazi, 2156 dönümünü gayr-i mezru arazi ve 26 dönümünü de bağ arazisi oluşturmaktadır. Köyde bir hane reisi öşr-ü bostan vermesine rağmen, bu hane reisinin arazi kullanımı ile detaylı bilgi bulunmamaktadır.<sup>50</sup> Toplam arazi değerlendirildiği zaman mezru arazilerin oranı % 38,39'a tekabül etmektedir. Gayr-i mezru arazilerin oranı

<sup>48</sup> Dönüm, Osmanlılarda kullanılan temel arazi ölçü birimidir. Genellikle geniş adımlarla yürüyen birinin adımı ile 40x40 adım karelik bir yüzölçümü birimini ifade eder. Buna "örfi dönüm" adı verilir. Ancak adım aralığı kişiden kişiye değiştiği için, her adım bir mimar arşını (yaklaşık 75, 78 cm.) esas alan bir ölçü birimi ile sabitlenmiş ve buna "şer'i dönüm" adı verilmiştir. Buna göre dönüm yaklaşık olarak 916,8 m<sup>2</sup> veya 919,302 m<sup>2</sup>'lik bir araziye göstermektedir. Bkz. Feridun EMECEN, "Dönüm", DİA, C.IX, İstanbul 1994, s.521.

<sup>49</sup> Tevfik Güran, 19. Yüzyıl Osmanlı Tarımı, Eren Yayınları, İstanbul 1998, s.81-82.

<sup>50</sup> Bkz. BOA, M.L. VRD. TMT.d. 2762, s.6, hane no:19 kayıtlı Ali Ağa Oğlu Mehmed öşr-ü bostan olarak 20 kuruş vermiştir. Bu hane reisinden başka köyde öşr-ü bostan veren hane reisi bulunmamaktadır.

biraz daha büyük olup, % 60,88'lik kısmını oluşturmaktadır. Bağ olarak kullanılan arazilerin oranı ise % 0,73'tür.

Toprak sahibi olan 44 hane değerlendirmeye tabi tutularak, toplam arazilerin değerlendirilmesi sonucunda ulaşılan bilgiler şu şekildedir. Ekili dikili araziler olan mezru tarlalar hane başına 30,88 dönüm düşmektedir. Gayri mezru araziler ise hane başına 49 dönüme tekabül ederken, bağ olarak kullanılan arazilerin hane başına düşen miktarı 0,59 dönümdür. Bu dönemde toprakların büyük bir kısmının gayri mezru araziler olduğu görülmektedir. İzzeddin Köyü ve çevresinde günümüzde bağcılık çok yaygın olmasına rağmen, incelediğimiz dönemde henüz bağcılık faaliyetinin yeni olduğu görülmektedir. Çünkü 26 dönüm bağın, ekseriyetinin yeni olduğu kaydedilmiş ve her hangi bir gelir yazılmamıştır.

**Tablo 10: Arazi Kullanımının Oranı ve Hane Başına Düşen Miktarı**

Arazi Kullanımı	Miktarı	Toplam Araziye Oranı (%)	Hane Başına Düşen Miktar (dönüm) <sup>51</sup>
Mezru Tarla	1359	38,39	30,88
Gayri Mezru Tarla	2156	60,88	49
Bağ	26	0,73	0,59
<b>TOPLAM</b>	<b>3541</b>	<b>100</b>	-

## VI. TARIM

Osmanlı Devletinin, sanayi öncesi tüm devletlerde olduğu gibi ekonomisi tarıma dayalı idi. Hele, o dönemde küçük ve tipik bir Anadolu köyü durumunda olan İzzeddin Köyü'nün ekonomisinin tarıma dayanması ve köyde yaşayanların hayatlarını temin noktasında tarımsal faaliyetlerin en başta yer alması kaçınılmaz bir durumdur. Temettuat defterleri temel olarak, istatistikî bilgi veren defterler olmadığı için, ziraî faaliyetler hakkında direkt bilgilere yer verilmemiştir. Ancak, defterlerdeki bir takım ipuçlarından yararlanarak, 1844-1845 yıllarında İzzeddin Köyü'nün ziraî yapısı hakkında bilgi verilmeye çalışılacaktır.

Defterlerde hanelerin ne kadar tarım ürünü yetiştirdiği bilgisi yer almamaktadır. Fakat hangi hanenin, hangi üründen ne kadar öşür verdiği, aynı ve nakdî olarak açıkça belirtilmiştir. Hal böyle olunca, üretim miktarı da kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Bilindiği gibi “öşür” kelime olarak onda bir demektir. Öşür veya aşar adı altında her türlü toprak mahsulünden devlet adına alınan vergilerdir.<sup>52</sup> Her hane reisinin toplam olarak ne kadar, hangi üründen öşür verdiği bellidir. Buradan yola çıkarak da öşrü verilen ürünün on ile çarpılmasıyla üretilen ürünün miktarını belirlemek mümkündür. İzzeddin

<sup>51</sup> Arazi sahibi olan 44 hane baz alınmıştır. Arazisi olmayan 4 hane değerlendirmeye tabi tutulmamıştır.

<sup>52</sup> Ö. Lütfü Barkan, “Öşür” İA, C.IX, MEB Yayınları, İstanbul 1993, s.485.



Köyü’nde yetiştirilen ürünler 7 çeşit olup, bunlar buğday (hınta), arpa (şa’ir), susam, darı, burçak, üzüm ve kozadır.<sup>53</sup>

İzzeddin Köyü’nde en fazla tarımı yapılan ürün kozadır. Sanayi bitkisi olarak değerlendirebileceğimiz koza, toplam 31 hane tarafından üretilmektedir. Bu da İzzeddin Köyü’ndeki hane reislerinin % 64,58’nin bu mahsulü ürettiğini göstermektedir. Miktar olarak baktığımız zaman ise, toplam üretim 15025 kıyye<sup>54</sup> olup, bu da 19.262,05 kilograma denk gelmektedir. Yani 1844 yılında İzzeddin Köyü’nde üretilen pamuk kozası 19 ton civarındadır. Bu ürünün ticari bir emtia olarak kullanılması ihtimalinin yüksek olduğu görülmektedir. Köyde, bu dönemde 4 hane reisinin yük taşımacılığı (hamule nakliyesi) yaptığı da düşünülürse, bu ürünün dışarıya satıldığı izlenimi kuvvetlenmektedir.

Buğday, defter kayıtlarında “hınta” olarak geçmektedir. Toplam 28 hane tarafından buğday yetiştirilmekte olup, toplam hanelere göre yetiştirilme oranı % 58,33’tür. Köyün yarısından fazlasının buğday yetiştirdiği görülmektedir. Verilen öşüre göre, İzzeddin Köyü’nde yetiştirilen buğday 5540 kile olarak hesaplanmıştır. Bunun günümüzdeki karşılığı yaklaşık olarak 142.134,24 kg’dır.<sup>55</sup> Temel tüketim gıdası hububat olan toplumlarda, ihtiyacı karşılamak için kişi başına tekabül eden yıllık buğday miktarı 190 ila 235 kg. arasında değişmektedir.<sup>56</sup> İzzeddin Köyü’ndeki toplam buğday hâsılatını (142.134,24 kg.), temettuat verilerine göre çıkardığımız nüfus sayısına (240) böldüğümüz zaman ise, yılda yaklaşık olarak fert başına 592 kg. buğday düştüğü görülmektedir. Bu durum da 1844 yılında İzzeddin Köyü’nde yetiştirilen buğday, ihtiyaçtan fazladır. Genel olarak, “pazar ekonomisi” için gerekli alt yapının oluşmadığı yerlerde, buğday üretimi daha ziyade halkın kışlık ihtiyacını karşılayabilecek ölçüde yapılmaktadır.<sup>57</sup> Bu durumun İzzeddin Köyü için geçerli olmadığı görülmektedir. Yani ihtiyaçtan fazla buğday üretilmektedir. Ancak, kayıtlarda bu fazlalığın nasıl değerlendirildiği hususunda bir bilgi bulunmamaktadır.

---

<sup>53</sup> Koza, pamuğun bitki üzerindeki işlenmemiş ham halidir.

<sup>54</sup> Kıyye, okka demektir. 1 Okka yaklaşık olarak 1,282 kg. gelmektedir. Bkz. Halil İnalçık, “Osmanlı Metrolojisine Giriş”, (Çev. Eref Bengi Özbilen), Türk Dünyası Araştırmaları, S.73, İstanbul 1991, s.27–28.

<sup>55</sup> Kayıtlarda herhangi bir kesin ibare olmamakla birlikte çevre illerin kullandığı ölçü birimi olan İstanbul Kilesi’nin esas alındığı varsayımından hareketle bu sonuca ulaştık. Bir İstanbul Kilesi buğday için 25,656 kg’dır. Bkz. Walter Hinz, İslam’da Ölçü Sistemleri, Çev. Acar Sevim, Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1990, s.51.

<sup>56</sup> Nejdet Bilgi, “Temettuat Defterlerine Göre XIX. Yüzyılın Ortalarında Salihli”, Türk İncelemeleri Dergisi, C.XXIII, S.1, Temmuz 2008, s.46.

<sup>57</sup> Selahittin Özçelik, XIX. Yüzyılda Honaz Kazasında Sosyal ve Ekonomik Hayat (Temettuat Defterlerine Göre), Fakülte Kitabevi, Isparta 2005, s.79.

Arpa, temettuat kayıtlarında “şa’ir” olarak geçmektedir. Arpa, daha çok koşum ve binek hayvanlarının yemi olarak kullanılmaktadır. Bu grup hayvanın İzzeddin Köyü’nde epey fazla olduğu göz önünde bulundurulduğu zaman, arpanın yetiştirilmesinin önemi daha açık şekilde ortaya çıkmaktadır. Arpa, 27 hane tarafından yetiştirilmekte olup, toplam hane sayısına oranı % 56,25’tir. Yine verilen öşürden yola çıkılarak, yetiştirilen arpa 3190 kile olarak hesaplanmıştır. Bunun da günümüzdeki karşılığı yaklaşık olarak 70.977,5 kg.dır.<sup>58</sup>

Bu tarım ürünlerinden başka, 16 hane tarafından 210 kile susam üretilmiştir. Susam da bir sanayi bitkisi olarak kabul edilebilir. Ancak, bu ürünün değerlendirilmesine ilişkin olarak, temettuat defterlerinde bir kayda rastlanamamıştır. 3 hane tarafından 140 kile darı, 21 hane tarafından 725 kile burçak ve 1 hane tarafından da 500 kıyye üzüm üretilmiştir. Burçak hayvan yemi olarak kullanılmaktadır. Darı ise, hem yiyecek hem de hayvan yemi olan bir tarım ürünüdür.<sup>59</sup> Bakımının kolay olması ve dünyanın tarım yapılan hemen her yerinde yetiştirilebilen türlerinin olması sebebiyle tercih edilmektedir.<sup>60</sup> Üzüm kurutulmuş ve yaş olarak değerlendirilebilen bir üründür. Ancak, temettuat defterlerinde bu ürünün nasıl değerlendirildiği hususunda, bir ipucu bulunmamaktadır.

**Tablo 11: Tarım Ürünlerinin Toplam Hanelere Göre Yetiştirilme Oranı**

Tarım Ürünü	Yetiştiren Hane Sayısı	Miktar <sup>61</sup>	Toplam Hanelere Göre Yetiştirilme Oranı (%)
Buğday	28	5540	58,33
Arpa	27	3190	56,25
Susam	16	210	33,33
Darı	3	140	6,25
Burçak	21	725	43,75
Üzüm	1	500	2,08
Koza	31	15025	64,58

## VII. GELİRLER

İzzeddin Köyü’nde gelir türleri ele alındığında, tarım, hayvancılık, meslek ve nakliye olarak 4 grupta incelemek mümkündür. Tarım grubunda ekili

<sup>58</sup> 1 kile arpa 22.25 kg.dır. Bkz. Hınz, A.g.e, s.51.

<sup>59</sup> 10.12.2014 tarihinde çalıştığımız konuyla ilgili bilgisine başvurduğumuz Turgutlu eski belediye başkanlarından Mehmet Tüzel GÖKYAYLA’dan naklen, “Turgutlu’da darı denildiği zaman akla mısır gelmektedir. Hayvan yemi olarak kullanılan darıya ise “akdarı” denilmekte olup, bunların taneleri beyazdır.”

<sup>60</sup> Özçelik, A.g.e., s.97.

<sup>61</sup> Kaydedilen öşür miktarının 10 ile çarpılması sonucunda bulunmuştur.

dikili tarlalardan elde edilen gelirlerdir. Bu gelirler temettuat defterlerinde açıkça belirtilmiştir. Temettuat kayıtlarında önce tarlanın dönüm cinsinden miktarı belirtilmiş sonra da tarladan elde edilen hâsılat yazılmıştır. Kayıtlarda tarlaya ne ekildiği hususunda açık bir bilgi bulunmamaktadır. Sadece, tarladan elde edilen toplam hâsılat verilmiştir. Ancak, hâsılatların neye göre hesaplandığı, kayıtlarda açıkça ifade edilmemiştir. 93 dönümlük bir tarladan hâsılat olarak 9.810 kuruş belirlenmişken, 16 dönüm tarladan 6.285 kuruş gelir belirlenmiştir. 93 dönümlük tarlanın bir dönümünden gelir 105,48 kuruş tekabül ederken, 16 dönümlük tarlanın bir dönümünden 392,81 kuruş gelir elde edilmiştir. Buradan yola çıkarak, tarla gelirlerinin tespitinde kişilerin beyanının esas alındığı ortaya çıkmaktadır.

İzzeddin Köyü'nün tarımdan elde edilen geliri 178.703 kuruş olarak kaydedilmiştir. Bu gelir, toplam gelire oranlandığı zaman, %93,12 rakamına ulaşılmaktadır. Bu durum da bize, İzzeddin Köyü'nün gelirinin büyük bir çoğunluğunu tarımdan elde ettiğini göstermektedir. Tarım geliri olan toplam hane sayısı 42'dir. 6 hanenin tarım geliri bulunmamaktadır. Toplam tarım geliri, tarımla uğraşan hane sayısına bölüldüğü zaman, hane başına düşen gelirin 4554,83 kuruş olduğu görülmektedir. Köyün genel gelirinin tarıma dayalı olduğu gibi, hanelerin de gelirlerinin büyük bir çoğunluğunun tarım geliri olduğu görülmektedir.

Tarım gelirlerini hayvancılık geliri takip etmektedir. Hayvancılık gelirlerine sağmal inek ve sağmal mandadan elde edilen gelir dâhil edilmiştir. Kayıtlarda sağmal manda için 100 kuruş, sağmal inek için de 50 kuruş gelir kaydedilmiştir. Bu gelirin hayvandan nasıl elde edildiği açıkça ifade edilmemesine rağmen, sağmal inek ve mandadan elde edildiği için, süt geliri olabileceği izlenimi vermektedir. Ancak, süt verimi ve hâsılatı ile ilgili bilgiler temettuat defterlerinde yer almamaktadır.

İzzeddin Köyü'nde 1844 yılında 37 sağmal manda ve 39 sağmal inek bulunmaktadır. Bunlardan elde edilen toplam gelir 5.650 kuruş olarak kaydedilmiştir. Bu gelir, toplam gelirin %2,95'ini oluşturmaktadır. En az bir inek veya mandası olan hane sayısı 29'dur.<sup>62</sup> Toplam gelir olan 5.650 kuruş, 29 haneye paylaştırıldığı zaman, hane başına düşen gelir 194, 83 kuruş olarak karşımıza çıkmaktadır.

Diğer bir gelir cinsi meslek geliridir. Meslek gelirlerinin tümünü ırgatlıktan elde edilen gelirler oluşturmaktadır. Köyde mesleği ırgat olarak kaydedilen hane reislerinin tamamına "ırgatlıktan temettü" şeklinde gelir

---

<sup>62</sup> Verilere gelir getirmeyen düve ve dana yetiştiren haneler dâhil edilmemiştir. Sadece en az bir sağmal ineği veya mandası olan haneler dâhil edilmiştir.

kaydedilmiştir. İrgatların bazılarının tek geliri ırgatlık iken,<sup>63</sup> bazılarının az da olsa ekili dikili tarlası ve bu tarladan elde ettiği gelir bulunmaktadır.<sup>64</sup>

Meslek gelirleri toplamı 3.650 kuruştur. Bu rakamın toplam gelire oranı % 1,9'dur. Toplam meslek geliri, meslek geliri olan 11 hane reisine bölüldüğü zaman, 331,82 kuruşluk hane başına düşen ortalama gelir bulunur.

İzzeddin Köyü'nün gelir getiren bir diğer grubu nakliye geliridir. Nakliyecilik köydeki deve sahibi hane reisleri tarafından icra edilmektedir. Köyde deve sahibi hane reisi sayısı 6'dır. Ancak, bunlardan 5 tanesi nakliyecilik yapmaktadır. Bunların gelirleri, kayıtlarda "hamule nakliyesinden temettuatı" olarak açıkça ifade edilmiştir. Nakliye gelirlerinin toplamı 3.900 kuruş olarak belirtilmiştir. Bu gelirin toplam gelire oranı % 2,03'tür. Nakliye gelirlerinin hane başına düşen ortalaması ise 780 kuruştur. Bu miktar, gelirlerin hane başına ortalamalarının en yükseğidir. Bu durumda, en fazla kazanç sağlayan gelirin, nakliyecilik geliri olduğunu söylemek mümkündür.

**Tablo 12: İzzeddin Köyü'nün Gelir Dağılımı**

Gelirin Cinsi	Miktar	Gelirin Oranı (%)	Hane Sayısı	Hane Başına Ortalama (krş)
Tarım	178.703	93,12	42	4254,83
Hayvancılık	5.650	2,95	29	194,83
Meslek	3.650	1,9	11	331,82
Nakliye	3.900	2,03	5	780
<b>TOPLAM</b>	<b>191.903</b>	<b>100</b>		

### VIII. VERGİLER

İzzeddin Köyü'nde verilen vergileri iki ana başlık altında toplamak mümkündür. Bunlardan birisi "sene-i sabıkada verilen vergi",<sup>65</sup> diğeri ise

<sup>63</sup> Bu şekildeki hane reisleri için "merkumun emlak arazi ve sair nesnesi olmayub, meluf olduğu sanattından tahminen temettuatı" ifadeleri yer almaktadır. Örnek olarak Bkz. BOA, M.L. VRD. TMT.d. 2762, s.11 hane no:47.

<sup>64</sup> Örnek olarak, 28. hane reisi Arap Mehmed'in mesleği ırgad olarak kaydedilmiştir. Bu kişinin 6 dönüm mezru tarlası bulunmaktadır. Bu tarladan 693 kuruş hâsılat elde etmiştir. Aynı zamanda, öşür bilgilerinden bu kişinin tarlasında susam ve koza yetiştirdiği görülmektedir. Bkz. BOA, M.L. VRD. TMT.d. 2762, s.8.

<sup>65</sup> İncelemiş olduğumuz defterlerde hane reisleri için "sene-i sabıkada vergisi" yazıldıktan sonra, kuruş cinsinden miktar yazılmaktadır. 1840 yılından itibaren tatbik edilmeye başlanan ve bazı istisnalar dışında ekonomik durumuna göre herkesten alınan bir vergi olan vergi-yi mahsus; Tanzimat idarecileri tarafından örfi vergiler yerine konulmuş olup, "An-cemaatin vergi", "Vergü-yi Mahsusa", "Vergü" ve "Komşuca alınan vergü" gibi adlar verilmiştir. Bu verginin miktarı liva ölçeğinde belirlenirdi. Bu miktar livaya bağlı kazalar arasında paylaştırılırdı. Sonra kazanın müdür ve meclis azaları, nüfusun etnik özelliğine göre imam, papaz ve kocabaşı gibi kişilerin katıldığı toplantıda kasaba ve köylere düşen miktar tespit edilir en sonunda da köy ve mahalle düzeyinde kişilerin ödeme güçlerine göre paylaştırılırdı. Bu yeni vergi uygulamasında

öşürdür. Öşür, kelime olarak onda bir anlamına gelen Arapça kökenli bir kelime olup, çoğulu a'sardır. Öşür, istilah olarak, Osmanlı Devleti'nde halkın ürettiği mahsullerden, bilhassa bağ, bahçe, bostan, meyve ağaçlarından ve hububattan alınan vergiye verilen isimdir.<sup>66</sup> İzzeddin Köyü Temettuat Defteri'nde, öşürler "aşar ve rüsumatı" ifadesinden sonra ürünler yazılmış, altına da üründen alınan aynı miktar ve nakdî miktar ayrı ayrı belirtilmiştir. Bu durum, köyde üretilen ürünlerinin miktarını belirlemeye yararken, aynı zamanda ürünlerin rayiç bedellerini ortaya koyması bakımından önemlidir. Köyde küçükbaş hayvancılık yapılmadığı için, "resm-i ağnam", arıcılık olmadığı için "kovan resmi" vb. öşürler yer almamaktadır. Sadece bir hanenin "öşr-i bostan" verdiği görülmektedir.

Köyde 48 hane reisinden 44 tanesi vergi-yi mahsusa vermiştir. Bu vergiler, 40 kuruş ile 350 kuruş arasında değişmektedir. En çok vergiyi, Ömer Oğlu Ömer, Cemil Oğlu İbrahim, Çolak Oğlu Hasan, Âşık Ali Oğlu Veli, Altıparmak Oğlu İsmail, Ali Ağa Oğlu Mehmed, Solak Oğlu Mehmed, Haşre Oğlu Halil, Osman Ağa bin Abdullah isimli hane reisleri vermiş olup, bunların ödedikleri vergi 350'şer kuruştur. Bu hane reislerinin hepsinin de mesleği erbâb-ı ziraattır. Köyden alınan toplam vergi 8.515 kuruştur.

Muhtar olan, asakir-i nizamiyede olan iki hane reisi vergi mükellefi sayılmadığı için vergi alınmamıştır. Bunun yanında Irgad ve rençber olan iki hane reisinden de vergi alınmadığı kaydedilse de, bu hane reislerinden vergi alınmama sebebi yazılmamıştır. Böylece, İzzeddin Köyü'nde 1844 yılında 4 hane reisi vergi vermemiştir.

**Tablo 13: İzzeddin Köyü'nün Hane Başına Düşen Vergi Ortalaması**

Vergi Veren Hane Sayısı	Vergi Vermeyen Hane Sayısı	Verilen Toplam Vergi (krş)	Hanı Başına Düşen Ortalama Vergi (krş)
44	4	8.515	193,52

esas alınan malî gücün ölçüsü olarak halkın emlak, arazi ve hayvanı, ticaretle uğraşıyorsa geliri esas alınmakta idi. Bu vergiyi köy veya mahallenin muhtar, kocabaşı, imam veya papazı yapardı. Tahsil ettikleri miktarı hane reisinin adının bulunduğu tevzî defterine kaydederlerdi. Sonra parayla birlikte defteri kazaya götürürler ve herkesin ödediği vergi kaza meclisindeki deftere işlenip tevzî defterine gelen paranın tutarı ve tarihi yazılıp müdür ve sandık emini tarafından mühürlenirdi. Verginin tahsilâtında ve muhassıllara tesliminde güvenliği sağlamak için zabtiye askerleri de görevlendirilirdi. Daha geniş bilgi için Bkz. Said ÖZTÜRK, Tanzimat Döneminde Bir Anadolu Şehri: Bilecik, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1996, s.174-175.

<sup>66</sup> M. Zeki Pakalın, Osmanlı Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, C.II, MEB Yay., İstanbul 1983, s.746.

Vergi veren haneler değerlendirmeye alınarak, hane başına düşen ortalama vergi 193,52 kuruş olarak hesaplanmıştır.

İzzeddin Köyü'nde 1844 yılında öşür, buğday, arpa, susam, darı, burçak, üzüm ve kozadan verilmiştir.<sup>67</sup> Hane olarak değerlendirildiği zaman en çok öşür verilen ürün koza olup, toplam 31 hane koza öşrü vermiştir. Toplam verilen koza öşrü 2.994 kuruş olup, hane başına düşen ortalama koza öşrü 96,59 kuruştur. Aynı olarak hesaplanan koza öşrü ise, 1502,5 kıyyedir. Defterde her hanenin verdiği koza öşrü hem aynı hem de nakdî olarak yazılmıştır. Bir kıyye kozanın nakdî değeri yaklaşık olarak, 2 kuruşa tekabül etmektedir.<sup>68</sup>

Hane bazında en çok öşür verilen bir diğer ürün hinta (buğday)dır. Toplam 28 hane buğday öşrü vermiş olup, verilen miktar aynı olarak 554 kile, nakdî olarak da 4.986 kuruştur. Hane başına ortalama düşen miktar 178,07 kuruştur. Bu rakamla buğday öşrü, hane başına düşen ortalamanın en yüksek olduğu öşürdür. Bir kile buğday 9 kuruş olarak, sabit fiyat belirlenmiştir.<sup>69</sup>

Arpa öşrü ise toplam 27 hane tarafından verilmiştir. Aynı olarak 319 kile, nakdî olarak ise 1276 kuruş öşür hesaplanmıştır. Hane başına ortalama olarak 47,26 kuruş, arpa öşrü ödenmiştir. 1 kile arpa, bütün hanelerde sabit olarak hesaplanmış olup, 4 kuruştur.

Hayvan yemi olarak değerlendirilen burçak da yine İzzeddin Köyü tarafından benimsenen bir üründür. Bu ürün toplam 21 hane tarafından yetiştirilmiş ve öşrü verilmiştir. Toplam 72,5 kile burçak öşrü bulunmaktadır. Bunun nakdî olarak değeri, 435 kuruştur. Hane başına düşen ortalama burçak öşrü ise, 20,71 kuruş olarak hesaplanmıştır. 21 hane tarafından yetiştirilen ürün olmasına rağmen, miktarı çok yüksek bir ürün değildir. 1 Kile burçak, 6 kuruştan hesaplanmıştır.

Susam öşrü ise toplam 16 hane tarafından verilmiştir. Aynı olarak toplam 21 kile, nakdî olarak ise 420 kuruş susam öşrü verilmiştir. Susam öşrü, hane başına 26,25 kuruşa tekabül etmektedir. 1 kile susam 20 kuruş olarak hesaplanmıştır. Ürünlerin arasında, en değerli ürün susamdır.

---

<sup>67</sup> Öşür aslen şer'î (dine dayalı) bir vergidir. Tanzimatla birlikte bütün bölgelerde 1/10 oranında tahsil edilmeye başlanılmıştır. Bkz. Tefik Güran, Tanzimat Döneminde Osmanlı Maliyesi: Bütçeler ve Hazine Hesapları (1841-1861), Türk Tarihi Kurumu Yayınları, Ankara 1989, s.14.

<sup>68</sup> Toplam verilen öşür bedeli olan 2994'ün kuruşun, hesaplanan öşür olan 1502,5 kıyye kozaya bölünmesiyle elde edilmiştir. Defterlerde, bu rakam her hane için farklı farklı olup, diğer ürünlerdeki gibi sabit bir fiyat yoktur.

<sup>69</sup> Aynı dönemde İzmir'in Kemalpaşa İlçesine bağlı bir köy olan, Hamza Baba Köyü'nde, buğdayın kilesi 10 kuruştur. Bizim incelediğimiz temettuat defterlerinde geçen ürünlerden, susamın kilesi 20, arpanın kilesi 4, pamuk kozasının kıyyesi 2, darının kilesi 8 kuruş olarak yazılmıştır. Bkz. Nejdet Bilgi, Hamza Baba Köyü'nün XIX. Yüzyılın Ortalarındaki Sosyal ve Ekonomik Yapısı, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, S. 69, Ankara 2014, s.41.

Bu ürünlerden başka 3 hane tarafından darı, 1 hane tarafından da üzüm öşrü verilmiştir. Darı aynı olarak 14 kile, nakdî olarak 84 kuruş iken, üzüm aynı olarak 50 kıyye, nakdî olarak da 15 kuruş olarak belirlenmiştir. Darının hane başına düşen öşür miktarı 28 kuruş, üzümün ise 15 kuruştur.

**Tablo 14: İzzeddin Köyü'nde Öşür Verilen Ürünlerin Birim Fiyatı**

Öşürün Cinsi	Toplam Öşür Miktarı/Kuruş	Birimi	Hesaplanan Öşür Miktarı (aynî)	Birim Fiyatı (kuruş)
Hınta (Buğday)	4986	Kile	554	9
Şair (Arpa)	1276	Kile	319	4
Susam	420	Kile	21	20
Darı	84	Kile	14	6
Burçak	435	Kile	72.5	6
Üzüm	15	Kıyye	50	3,3
Koza	2994	Kıyye	1502,5	2

İzzeddin Köyü'nde 1844 yılında Öşr-i bostan veren sadece bir hane reisi vardır.<sup>70</sup> Ancak, bu hane reisinden bu verginin neye karşılık alındığına dair bir kayıt yoktur. Kişinin, öşürlerinin kaydedildiği bölümde “bedel-i öşr-i bostan” ve altına da bedeli olan 20 kuruş yazılmıştır. Kişinin malvarlıkları arasında her hangi bir bahçe, bağ, bostan vb. bir arazi bulunmamaktadır. Bu kişinin, 200 dönüm mezru tarlası bulunmaktadır ki, bu tarlasının bir bölümüne kavun, karpuz cinsinden sebzeler ekip kaldırdığı tahminini yürütmek mümkündür.

**Tablo 15: İzzeddin Köyü'nün Hane Başına Düşen Öşür Miktarı**

Öşürün Cinsi	Hesaplanan Öşür Miktarı (aynî)	Birimi	Toplam Öşür Miktarı/Kuruş	Öşür veren hane sayısı	Hane Başına Düşen Öşür Miktarı/Kuruş
Hınta (Buğday)	554	Kile	4986	28	178,07
Şair (Arpa)	319	Kile	1276	27	47,26
Susam	21	Kile	420	16	26,25
Darı	14	Kile	84	3	28
Burçak	72.5	Kile	435	21	20,71
Üzüm	50	Kıyye	15	1	15
Koza	1502.5	Kıyye	2994	31	96,59

<sup>70</sup> Bu kişi 19. hane reisi olan Ali Ağa Oğlu Mehmed'dir. Bkz. BOA, M.L. VRD. TMT.d. 2762, s.6.

Bedeli Öşrü Bostan		20	1	20
-----------------------	--	----	---	----

1844-1845 yılında İzzeddin Köyü'nde ödenen toplam öşür miktarı 10.230 kuruş olarak belirlenmiştir. Her bir öşürün, toplam öşür içindeki oranları değerlendirildiği zaman en yüksek oran, % 48,73 ile buğday öşrünün olduğu görülmektedir. Buğdayı koza takip etmekte olup, bu ürünün oranı %29,27'dir. Arpa öşrünün toplam öşre oranı % 12,47 iken, burçak öşrünün oranı % 4,25 olarak hesaplanmıştır. Susam öşrünün oranı ise, % 4,11'dir. Bunların haricindeki ürünler sıfırın altında olup, darı % 0,82, üzüm % 0,14, öşrü bostanın ise % 0,19'dur.

**Tablo 16: İzzetin Köyü'nün Öşür Miktarının Toplam Öşürlere Oranı**

Öşrün Cinsi	Toplam Öşür Miktarı (krş)	Toplam Öşür İçindeki Oranı (%)
Hınta (Buğday)	4986	48,74
Şair (Arpa)	1276	12,47
Susam	420	4,11
Darı	84	0,82
Burçak	435	4,25
Üzüm	15	0,15
Koza	2994	29,27
Öşrü Bostan	20	0,19
<b>TOPLAM</b>	<b>10230</b>	<b>100</b>

### SONUÇ

İzzetin Köyü, şimdi olduğu gibi 19. yüzyıl ortalarında Turgutlu Kazası'na bağlı bir köy durumundadır. 1844-45 yılında toplam 48 hane olan köyün, vergi mükellefi sayısı 44'tür. 1842 yılı hane sayısı ve erkek nüfusu verilerinden yola çıkarak, 1844 yılında tahminen İzzeddin Köyü'nde 168 kişi yaşamaktadır.

İzzetin Köyü'nde yapılan saha ve sözlü tarih çalışması neticesinde, 150 ila 200 yıl kadar önce, köyün şimdiki yerinden 3 km daha kuzeyde kurulduğu tespit edilmiştir. Köyün kurucu aileleri Konya taraflarından gelmiş olup, bir Yörük aşiretine mensupturlar. Zamanla bazı aileler çevredeki yerleşim birimlerine göç ettiği gibi, 1860'lardan sonra ise köye yeni iskânlar da olmuştur.

İzzeddin Köyü'ndeki kullanılan isimler arasında en çok görüleni Mehmet ismidir. Bu isimden sonra, Ali, Hasan, Halil, Hüseyin, Veli isimleri sıklıkla görülen isimler arasındadır. Köyde bazı hane reislerinin şahsi lâkâbı olup, bunlar Balıkesirli, Borlulu, Eğribozlu, Arap, Deli, Uzun ve Hacı'dır. Hacı, iki hane reisine unvan olarak verilmiştir. Köyde, 29 farklı sülâle ismi



bulunmaktadır. Bunlardan Çelik Oğlu, Hacı Mahmud Oğlu, Huri Oğlu ve Solak Oğlu en çok görülen sülâle isimlerindedir.

Köyün mesleki yapısı genellikle tarım üzerinedir. Hane reislerinin büyük bir çoğunluğunun mesleği erbâb-ı ziraat olarak kaydedilmişken, rençber, ırgat meslekleri de kaydedilen diğer mesleklerdir. Bir hane reisi muhtar, bir hane reisi askerde ve bir hane reisinin de yetim olduğu belirtilmiştir.

Köyün temel geçim kaynaklarından birisi hayvancılıktır. Köyde, büyükbaş hayvancılık ile yük ve binek hayvancılığı yapılmaktadır. Küçükbaş hayvancılık yapıldığına dair her hangi bir bilgi bulunmamaktadır. Büyükbaş hayvancılık olarak, sağmal manda, sağmal inek ve bunların düveleri yetiştirilirken, yük ve binek hayvanlarından deve, merkep, katır, öküz, erkek manda ve kısarak yetiştirilmektedir. Büyükbaş hayvanların sayısı toplam 134 iken, yük ve binek hayvanlarının sayısı ise 262'dir. Yetiştirilen develerle taşımacılık yapılmaktadır.

İzzeddin Köyü'nde hane reislerinin sahip olduğu arazilerin büyük bir çoğunluğu 50 dönümün üzerindedir. Toplam 21 hane reisinin 50 dönüm üzerinde tarlası bulunmakta olup, hane reislerinin % 47'lik kısmını oluşturmaktadır. 11-50 dönüm arasında tarlaya sahip olan hane reisi sayısı 17'dir. Bunların oranı ise, % 38'dir. Küçük işletme sayılan 10 dönümün altında tarlaya sahip hane reisinin sayısı 6 olup, % 13'lük orana sahiptir. Köyde araziler, mezru tarla, gayr-i mezru tarla ve bağ olarak değerlendirilmiştir. Toprakların % 60'ı gayr-i mezru, % 38'i mezru ve % 0,7'si de bağ olarak kullanılmaktadır.

Köyde tarımsal faaliyetlerde çok önemlidir. Başlıca yetiştirilen ürünler, buğday, arpa, susam, darı, burçak, üzüm ve kozadır. Hane reislerinden 31 tanesi koza, 28 tanesi buğday, 27 tanesi de arpa üretmektedir. Susam yetiştiren hane reisi sayısı 16 iken, 3 hane reisi darı, 1 hane reisi de üzüm yetiştirmektedir. Miktar olarak, 5540 kile buğday, 3190 kile arpa, 725 kile burçak, 210 kile susam, 15025 kıyye koza ve 500 kıyye üzüm istihsal edilmiştir.

Köyün gelir kaynaklarının başında da tarım gelmektedir. Tarımdan başka, hayvancılık, meslek ve taşımacılık başlıca gelir kaynaklarıdır. En çok gelir % 93'lük orana tarım gelirleri oluştururken, % 2,95 hayvancılık, % 2,03 nakliye ve % 1,9 da mesleki geliri bulunmaktadır.

Köyde 48 haneden toplam 44 tanesi vergi vermekte olup, verilen vergi miktarı 8.515 kuruştur. 1844 yılında hane başına düşen ortalama vergi miktarı 193,52 kuruştur. Verginin yanında, yetiştirilen ürünler olan, buğday, arpa, susam, burçak, darı, koza ve üzümden öşür alınmıştır. En çok öşür 4.986 kuruş ile buğday öşürüdür. Bunu 2.994 kuruş ile koza öşürü, 1.276 kuruş arpa öşürü, 435 kuruş burçak öşürü, 420 kuruş susam öşürü, 84 kuruş darı öşürü ve 15 kuruş da üzüm öşürü takip etmektedir. Köyde tek bir hane öşür-i bostan vermiştir.

Bu durumda köyün temel geçim kaynağının tarım ve hayvancılık olduğu, gelirlerinin, mesleklerinin ve vergilerinin de bunlara göre şekil aldığı görülmektedir.

### KAYNAKLAR

- Aydın Vilâyeti Salnamesi (H.1308).  
Aydın Vilâyeti Salnamesi (H.1314).  
BARKAN, Ö. Lütfü (1993), “*Öşür*” İA, C.IX, MEB Yayınları, İstanbul.  
BERBER, Ferhat (2013), “Temettuat Kayıtlarına Göre Manisa Koldere Çiftliği/Köyü’nün Sosyo-Ekonomik Durumu (1844-1845)”, *Gazi Üniversitesi Akademik Bakış Dergisi*, C.7, S.13, s.233-268.  
Bilgi, Nejdet (1999), *Tanzimat’ın Öncesi ve Sonrasında Saruhan Sancağı’nda Nüfus*, Prof. Dr. İsmail Aka Armağanı, İzmir.  
BİLGİ, Nejdet (2008), “Temettuat Defterlerine Göre XIX. Yüzyılın Ortalarında Salihli”, *Türk İncelemeleri Dergisi*, C.XXIII, S.1, s.37-89.  
BİLGİ, Nejdet (2001), “1842 Yılında Saruhan Sancağı’nın Nüfus ve İdari Bölünüşü”, *Manisa Araştırmaları Dergisi*, C.1, Manisa, s.87-122.  
BİLGİ, Nejdet (2014), “Hamza Baba Köyü’nün XIX. Yüzyılın Ortalarındaki Sosyal ve Ekonomik Yapısı”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, S. 69, s.41-69.  
ÇAĞLAR, İlker Mümin (2014), “Tanzimat’tan II. Meşrutiyet’e Turgutlu (1839-1908)”, *Basılmamış Doktora Tezi, Celal Bayar Üniversitesi, Manisa*.  
DEMİRTAŞ, Faruk (1949), “Bozulus Hakkında”, *DTC Fakültesi Dergisi*, Ankara, C.VII, S.1, s.29-46.  
EMECEN, Feridun (1994), “*Dönüm*”, DİA, C.IX, İstanbul.  
ERDOĞAN, Havva (2005), “820 Numaralı Temettuat Defterine Göre Tanzimat’ın ilk Yıllarında Mucur ve Hacıbektaş’ın Demografik Yapısı ve Sosyal Durumu”, *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, C.VI, S.1, s.95-102.  
GÜNDÜZ, Tufan (2006), “Dulkadirli Türkmenleri”, *I. Kahramanmaraş Sempozyumu Bildirileri*, İstanbul, s.451-455.  
GÜRAN, Tefik (1998), *19. Yüzyıl Osmanlı Tarımı*, Eren Yayınları, İstanbul.  
GÜRAN, Tefik (1987), *Osmanlı Tarım Ekonomisi*, Türk İktisat Yıllığı, S.1, İstanbul.  
GÜRAN, Tefik (1989), *Tanzimat Döneminde Osmanlı Maliyesi: Bütçeler ve Hazine Hesapları (1841-1861)*, Türk Tarihi Kurumu Yayınları, Ankara.  
HINZ, Walter (1990), *İslam’da Ölçü Sistemleri*, (Çev. Acar Sevim), Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

İNALCIK, Halil (1991), “*Osmanlı Metrolojisine Giriş*”, (Çev. Eref Bengi Özbilen), Türk Dünyası Araştırmaları, S.73, İstanbul, s.21-49.

İNALCIK, Halil (1996), *Osmanlı İmparatorluğu: Toplum ve Ekonomi*, Eren Yayıncılık, İstanbul.

KÜTÜKOĞLU, Mübahat S.(1995), “*Osmanlı Sosyal ve İktisadi Tarihi Kaynaklarından Temettü Defterleri (6 belge ile birlikte)*”, Belleten, C. LIX, S.225, s.395-418.

ML.VRD.TMT, 2762. *Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Maliye Nezareti Temettuat Defterleri*, nr. 2762.

ORHONLU, Cengiz (1987), *Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskânı*, Eren Yayınları, İstanbul.

ÖZÇELİK, Selahittin (2005), *XIX. Yüzyılda Honaz Kazasında Sosyal ve Ekonomik Hayat (Temettuat Defterlerine Göre)*, Fakülte Kitabevi, Isparta.

ÖZTÜRK, Said (1996), *Tanzimat Döneminde Bir Anadolu Şehri: Bilecik*, Kitabevi Yayınları, İstanbul.

ÖZTÜRK, Said (2000), “*Temettuat Tahrirleri*”, *Akademik Araştırmalar Dergisi*, S.4-5, 2000, s.537-589.

PAKALIN, M. Zeki (1983), *Osmanlı Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.II., MEB Yay., İstanbul.

SAMİ, Şemseddin (2004), *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul.

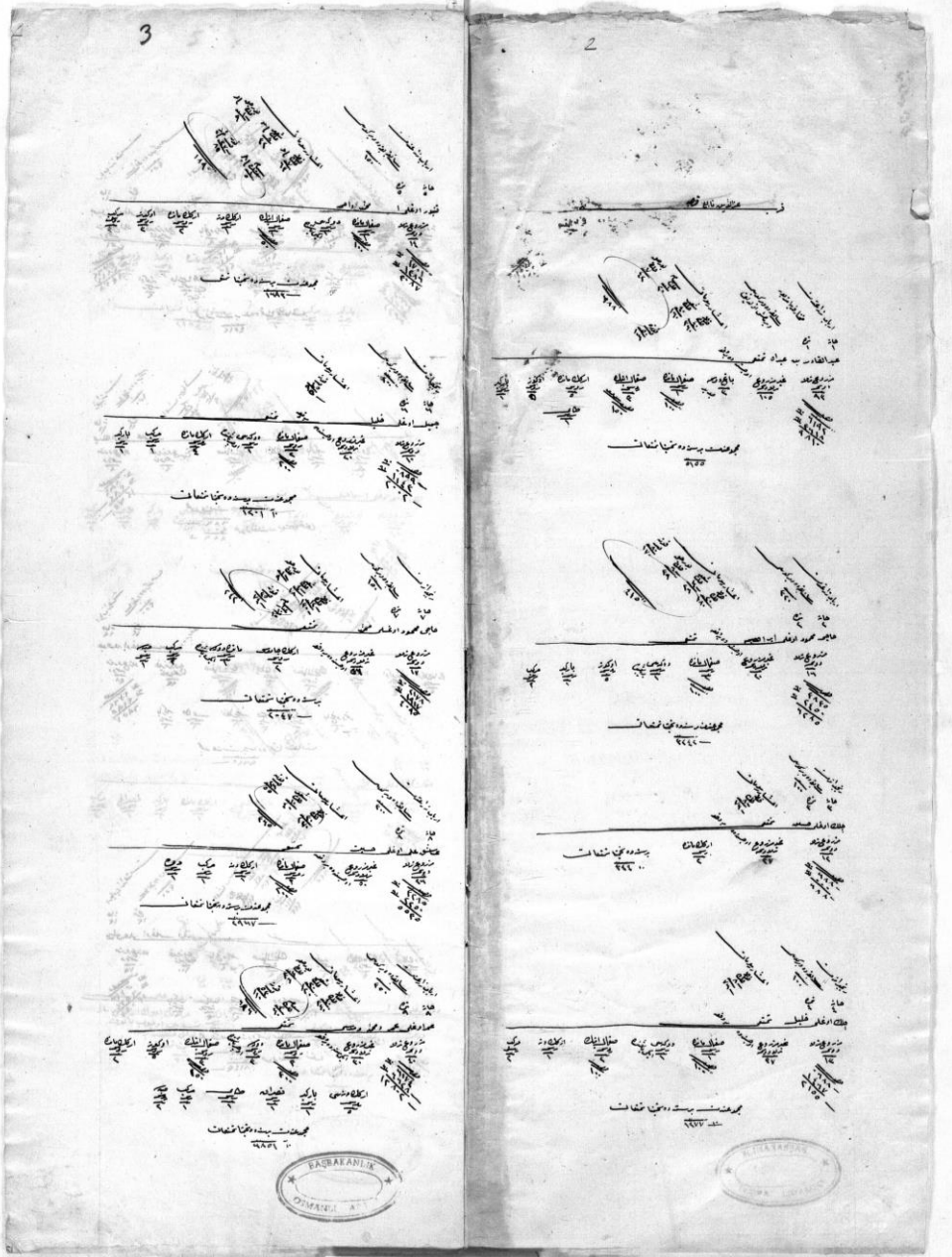
**EKLER**

**Ek-1: İzzeddin Köyü Temettuat Defteri'nde Geçen Sülalelerden Günümüzde Tespit Edebildiklerimiz**

Hane	Meslek	İsim ve Şöhret	Günümüzdeki Soyadları
1	Muhtar	Abdülkadir bin Abdullah	
2	Erbâb-ı Ziraat	Hacı Mahmud Oğlu İbrahim	YALÇIN
3	Rençber	Çelik Oğlu Hasan	(Çampınar Köyü'nde)
4	Rençber	Çelik Oğlu Halil	
5	Erbâb-ı Ziraat	Kambur Oğlu Mehmet ve Ahmed	
6	Rençber	Çelik Oğlu Halil	
7	Rençber	Hacı Mahmud Oğlu Mehmed	
8	Erbâb-ı Ziraat	Âşık Ali Oğlu Hüseyin	SELÇUK
9	Erbâb-ı Ziraat	Ömer Oğlu Ömer ve Mehmed ve Musa	ULAŞ
10	Erbâb-ı Ziraat	Cemil Oğlu İbrahim	
11	Rençber	Yörük Oğlu Ali	
12	Erbâb-ı Ziraat	Çolak Oğlu Hasan	ÖVÜN
13	Erbâb-ı Ziraat	Âşık Ali Oğlu Veli	AKINCI
14	Erbâb-ı Ziraat	Aşır Oğlu Veli	
15	Erbâb-ı Ziraat	Altıparmak Oğlu İsmail	(Musacalı Köyü'nde)
16	Erbâb-ı Ziraat	Osman Kethüda Oğlu Mehmed	
17	Rençber	Veli Oğlu Veli	
18	Irgat	Yörük Hasan Oğlu Ali	
19	Erbâb-ı Ziraat	Ali Ağa Oğlu Mehmed	ÖZCAN
20	Rençber	Huri Oğlu Yusuf	
21	Rençber	Develi Oğlu Mehmed	
22	Erbâb-ı Ziraat	Solak Oğlu Mehmed	
23	Erbâb-ı Ziraat	Hacı Molla Mehmed	
24	Erbâb-ı Ziraat	Haşre Oğlu Halil	AKINCI
25	Erbâb-ı Ziraat	Kacar Oğlu Mehmed	ORHAN
26	Erbâb-ı Ziraat	Hızır Oğlu Hacı Hasan	
27	Erbâb-ı Ziraat	Balikesirli Hasan	
28	Irgat	Arap Mehmed	ATILGAN

29	Irgat	Eğribozlu Hasan	
30	Erbâb-ı Ziraat	Hacı Osman Oğlu Hüseyin	TUĞRUL
31	Erbâb-ı Ziraat	Hacı Osman Oğlu Abdurrahman	
32	Irgat	Hakime Oğlu Ramazan	
33	Yetim	Solak Oğlu yetimi Mehmed	
34	Erbâb-ı Ziraat	Bayram Oğlu Ali	
35	Irgat	Uzun Mahmud	
36	Irgat	Huri Oğlu Ali	
37	Irgat	Huri Oğlu İsmail	
38	Irgat	Deli Veli Oğlu Ahmed	
39	Erbâb-ı Ziraat	Manav Ahmed bin Mehmet	
40	Erbâb-ı Ziraat	Hacı Mahmud Oğlu Musa	
41	Rençber	Solak Ali Oğlu Deli Mustafa	
42	Irgat	Azman Oğlu Hamza	
43	Erbâb-ı Ziraat	Osman Ağa bin Abdullah	
44	Rençber	Dağlı Oğlu Ali	
45	Erbâb-ı Ziraat	İbiş Oğlu Ahmed	(Musulcalı Köyü'nde)
46	Asakir-i nizamiyede	Hallaç Oğlu Mehmed	
47	Irgat	Borlulu Halim	(Musulcalı Köyü'nde)
48	Irgat	Kasım Oğlu Hüseyin	KARAKOÇ

Ek-2: İzzeddin Köyü Temettuat Defteri Sayfa Örneği



ML.VRD.TMT.d.02762

**Ek-3: İzzeddin Köyü'nün İlk Kurulduğu Bölgeden Görüntüler**

